

Fyra författares känsla för blod

Den svenska deckarvågen visar inga tecken till avmattning. Men varför vill man skriva om just mord? Hur gör man research? Och är författarnas beskrivning av polisarbetet särskilt trovärdig? Femina har pratat med fyra framgångsrika deckardrottningar.

För sex år sedan bildades KKK, Kvinnliga Kriminalförfattare på Kungsholmen, på initiativ av Liza Marklund. Förutom Liza var det Inger Frimansson, Karin Alvtegen och Johanne Hildebrandt. Senare tillkom Åsa Nilsson, Anna Jansson och Karin Wahlberg. Idag är Liza Marklund inte längre med. Nu är de sex stycken och har skaffat sig ett nytt namn, Blodgruppen. Medlemmarna ses med ojämn mellanrum, man äter middag och diskuterar bland annat författarproblem, framgångar och nederlag.

Idag vimlar Sverige av framgångsrika kvinnliga deckarförfattare. Men för tio år sedan fanns inte en enda. Det ville deckartidskriften Jury ändra på, och instiftade 1998 Poloni-priset, som då gick till just Liza Marklund.

- Vi trodde på förebildens makt, och Liza Marklund slog ju igenom så kolossalt. Efter det var det något som lossnade. Många kvinnor började nog tänka att ”kan hon, så kan jag”, säger Bertil Widerberg, redaktör på Jury.

Poloni-priset fanns i fyra år och gick till författarna Aino Trosell, Åsa Nilsson och Eva-Marie Liffner. Sedan hade priset spelat ut sin roll, för nu stod dörrarna på vid gavel för de kvinnliga deckarförfattarna.

Intresset för deckare i Sverige bara växer. Något som märks inte bara i bokhandlar och på andra ställen där pocketböcker finns, utan också på TV. Ingen annan litterär genre har fått så stor plats där. Men varför denna enorma fascination för våld och ond, bråd död? Och varför väljer man att bli författare i en sådan krävande genre som kriminalromanen? Det är ju så många komponenter som måste vara trovärdiga: Polisens arbete, de rättsmedicinska teknikaliteterna, juridiken. Liksom de samhällsproblem som ofta utgör en ram i historierna. Vi bestämde oss för att fråga fyra svenska, kvinnliga deckarförfattare.

Åsa Larsson har många gånger fått frågan varför hon skriver just deckare:

- Tja, varför kommer historier över huvudtaget och knackar på? Jag har ingen aning. Men mänskliga relationer fascinerar mig. Och i alla mänskliga relationer finns en spricka, som man ofta försöker bortse ifrån. Om den sprickan har människor berättat i alla tider, och i deckaren är det mordet som får illustrera den. Sedan blir mordet en katalysator, som driver berättelsen framåt. En fruktansvärt svår form att använda sig av, men väldigt rolig, säger hon.

Jo, jobbig är den, deckargenren. För själva deckarintrigen tar plats, konstaterar

hon. Och Åsa Larsson vill ha en balans mellan den och en fördjupning av karaktärerna. Det ena ska som sagt inte vara ett parallellspår till det andra, utan det ska höra ihop.

- I mina historier vill jag att mordet ska styra *allt*, det ska påverka händelser och relationer i det oändliga. För en deckare är ju också en berättelse om livet.

Åsa Larssons debutbok ”Solstorm” börjar med ett bestialiskt mord i frikyrkokretsar i Kiruna. Varför så våldsamt? Åsa Larsson förklarar:

- Jag skrev boken på ett så naivt sätt, det var ju min första deckare. Att mordet blev bestialiskt var väl ett sätt att försöka fånga min läsare. Men mordet är ju ganska poetiskt också. Dessutom tycker jag att romanen på ett plan handlar om skuld, offer och syndabocker. Att då Viktor får dö den där offerdöden, stungen, genomborrad, lemlästad i kyrkan ligger ju i linje med det.

Kroppsskador fascinerar henne, ben, muskler, fästen hinnor – allt sådant.

- Jag fylls också med någon slags vördnad när jag tänker på hur skör en människa är. Huden är kroppens största organ, till för att skydda allt det där sårbara inuti. Och den är ju så lätt att skada, skära, tränga igenom.

Lockelsen i det hemska, det otäcka, tror hon är allmänmänsklig. Att vi som läsare kittlas av att få uppleva det otänkbara och skrämmande – utan att egentligen utsättas för det.

Hennes yrkesbana som jurist innebär självklart ett stort försprång i skrivandet. Hon vet hur de rättsliga kvarnarna mal, hon har sett det värsta, stått öga mot öga med folk som gjort de mest hårresande saker. Det har lärt henne att det inte finns några monster, vi är alla kapabla till obegriplig ondska om situationen pressar oss.

- En bra deckare handlar om att hitta brottslingen i sig själv, vända spegeln mot läsaren, säger Åsa Larsson.

Själva polisarbetet är kanske inte hennes största intresse, men hon kan bli ”väldigt förtjust i ett snyggt spår”:

- Som knivhugget i ”Svart stig” som hade gått igenom en linoleummatta, och därför läkt ihop. Det var en hundförare som berättade om det för mig. Hur hunden kan känna lukten av det lilla blod som fanns kvar under själva mattan, sånt tycker jag är oerhört intressant.

I sin övriga research använder hon de livsberättelser som kommer i hennes väg.

– I en av böckerna skulle jag beskriva hur min huvudperson Rebecka mådde så dåligt att hon åkte in på psyket. Då bjöd jag hem en jätteframgångsrik jurist som kunde berätta om hur hon klappade ihop så till den milda grad att hon inte ens kunde åka buss. Och min kusin, som knarkade bort sitt fina ekonomijobb, han hjälpte mig med bakgrundsinformationen till de drogliberala syskonen i ”Svart stig”. Jag är imponerad av människor som är färdiga med skammen och kan

berätta om det tunga.

Åsa Nilsonne är psykiater och professor i medicinsk psykologi, och för henne var det mest en slump att hon började skriva deckare.

- Jag skrev först på en historia om en man som dog och om hur det påverkade åtta personer i hans närhet. Förlaget ville ha mer struktur, och då tänkte jag: varför inte en mordhistoria? Jag har ju redan ett lik.

En kriminalroman ser i princip ut som en läkarjournal eller en obduktion, därför känner hon sig hemma med formen:

- Man har först ett problem eller ett symptom, sen börjar man inventera olika lösningar. Och det är alltid en rad saker man måste ta reda på.

Som läkare har Åsa Nilsonne sommarjobbat på patologen, så på det området har hon redan mycket kunskap. Liksom om människors psyke. För det polisiära arbetet ringer hon den person på Stockholmspolisen som är specialanställd just för såna frågor. Men för Åsa Nilsonne är inte själva polisutredningen det mest intressanta, utan det som ledde fram till själva mordet.

- Egentligen är det intressanta att det ändå begås så få mord. Jag menar, alla har vi nog önskat livet ur någon – en krävande släkting, en elak arbetskamrat. Tänkt att livet skulle vara så mycket enklare om den personen bara försvann. Vad är det som gör att vissa människors spärrar brister?

Åsa Nilsonne har i sitt yrke träffat ett några mördare. Och konstaterar att de hade mördat i affekt, impulsivt, när de varit påverkade av alkohol och/eller droger.

- De kunde inte förklara att det blev som det blev, att de gjorde det de gjorde. Det var inte människor som ville andra illa på något sätt som skulle kunna förvandlas till spännande litteratur.

Mari Jungstedt har alltid varit fascinerad av mysterier, deckargåtor och massmord. Som journalist har hon dessutom rapporterat om flera av Sveriges mest uppmärksammade brott, bland annat Stureplansmorden, Thomas Quick och Malexander.

- Jag hade samtidigt en dröm om att skriva en bok om något sådant. Men skulle jag våga, och kunde jag behålla spänningen? Det var verkligen en utmaning, säger hon.

Själva intrigen hade hon, liksom motivet. Och miljön, där Gotland kändes självklart eftersom hon har spenderat många somrar där. Hon ringde en kriminalkommissarie på Gotland som hon sedan dess bollat allt polisarbete med. Men hon har även kontakt med andra yrkesgrupper. I en deckare är det så många komponenter som måste vara trovärdiga: Polisens arbete, de rättsmedicinska teknikaliteterna, juridiken. Och de samhällsproblem som ofta utgör en ram i historierna.

– Där har jag ett försprång som journalist, jag är van vid att allting måste kollas supernoga. Men det är ju också det som är så roligt!

Mari Jungstedt älskar polisarbetet och vill gärna att historien drivs framåt genom det perspektivet. Hon har aldrig sett en död människa, men hennes rättsläkarkontakt mailar detaljerade bilder från obduktioner. Då stänger hon av känslorna och blir uppslukad av skadorna och dess teknikaliteter. Hugg, slag, stick, frätskador...

- Vad händer vid en strypning, hur ser kroppen ut då? Jag kanske är lite morbida på det sättet, men det är otroligt fascinerande vad man kan läsa ut av en kropp och en brottsplats. Men vi människor *är* ju lite morbida – tänk förr när folk gick man ur huse till offentliga avrättningar. Eller hur det samlas folk vid en bilolycka. Vi är fascinerade av döden och det hemska kring den, men det är kanske också ett sätt att bearbeta rädslan inför den.

Samtidigt måste berättelsen vara något mer än bara en deckare, poängterar hon:

- Mordet står ju för något, därför är motivet bakom intressant. Det handlar ju om grundläggande mänskliga känslor och problem. Vad gör att man begår de här brotten?

Men det finns också mycket annat i hennes böcker som kräver noggrant researcharbete. ”Den döende dandyn” handlar delvis om homosexualitet, och där fick hon ringa RFSL för att få veta var i Stockholm det förekom manlig prostitution och hur det såg ut på de ställena. Mot alla odds fick hon också besöka en sån klubb.

- Det viktiga när jag skriver är att det ska finnas något kvar hos läsaren när hon slår ihop boken, något som engagerar. Och det kräver sitt jobb.

Helene Tursten sitter i Svenska Deckarakademien och hennes böcker om göteborgs-polisen Irene Huss ska nu bli film. När hon fick en reumatisk sjukdom och började skriva, kändes deckarformen lockande eftersom hennes man har ett förflutet som polis.

- Människor har ju alltid varit intresserade av ond, bråd död och frågor kring ont och gott. Tänk bara på de grekiska dramerna eller Hamlet, Romeo och Julia. För att inte tala om Bibeln! Den börjar ju med att Kain mördar sin bror Abel. Att beröva en människa livet är det slutgiltiga brottet, och jag är intresserad av orsakerna bakom, säger Helene Tursten.

Hon är tandläkare med sjuksköterskeexamen och har erfarenhet från många obduktioner, så hon har kunskapskällor att ösa ur. Vilket kom väl till pass när hon skrev om ett brutalt styckmord i ”Tatuerad torso”.

– En del läsare blev illa berörda, och för det mesta undviker jag alltför mycket detaljer kring kroppar och skador. Men i ”Tatuerad torso” fyllde detaljerna en funktion. Och man ska inte väja för det när det är nödvändigt, för obducenten är ju den dödes sista röst. I detaljerna finns ledtrådar.

För Helene Tursten är själva polisarbetet mer intressant. Liksom angelägna samhällsfrågor, som hon gärna lyfter fram i sina böcker.

- I ”Den krossade tanghästen” skrev jag om vit makt-rörelsen som jag tyckte var ett väldigt oroande fenomen. Då ville många bagatellisera dess betydelse, men sedan kom Malexander och mordet på syndikalistledaren Björn Söderberg. Nattrond handlar om den misslyckade psykiatrireformen, och även där var jag före min tid, för nu är ju den frågan verkligen aktuell. Att fördjupa sig i såna frågor är komplicerat, men otroligt intressant, säger hon.

I de viktiga frågorna om ont och gott, rätt och fel är deckaren suverän, menar Helene Tursten. Här kan man ta ut svängarna, ställa saker och ting på sin spets, visa på de yttersta konsekvenserna.

- Dessutom är den alltid ett slags spegling av vårt samhälle, och kan bli ett viktigt tidsdokument.

Mats Antonsson är kriminalinspektör i Göteborg, jobbar med mordutredningar och är storkonsument av deckare – både svenska och utländska. Det började i tidiga tonåren med Sherlock Holmes, och idag har han läst det mesta som getts ut i Sverige.

Man skulle kunna tycka att en polis som dagligen jobbar med utredningar om misshandel, våldtäkter, incest och mord borde få nog av det på jobbet.

- Jo. Men jag är så otroligt intresserad av människor och den problematik som kan uppstå i våra relationer, och det är nog därför jag gärna läser deckare, säger han.

Han tycker att de svenska deckarna generellt är väldigt trovärdiga, särskilt när det gäller just den mänskliga problematiken, samhällsskildringarna och frågeställningarna om gott och ont. Juridiken och de polisiära teknikaliteterna har de flesta också bra koll på, menar han. Det är inte så ofta han upptäcker felaktigheter, men det händer. Polisarbetet över lag är också bra beskrivet. Men det finns också mindre lyckade inslag. I många deckare är kommissarierna ute på fältet och jagar, så är det sällan i verkligheten där det är inspektörerna som gör det jobbet. Åtminstone i storstäderna. Polisen jobbar också mer kollektivt än vad som kommer fram i böckerna, där det ofta är en ensam kriminalares ansträngningar som är i fokus. Motsättningar inom polisen och mellan polis och rättsväsende är nog också vanligare i deckarna än i verkligheten, tror han.

- Sen kämpar många deckarförfattare med dialogen. Den är inte lätt att få till så den känns äkta. Något jag också saknar är skildringar av det enorma arbete som förhören med misstänkta innebär. Hur man kan hålla på i timmar, man måste gå tillbaka, upprepa frågor, kolla igen, få dem att öppna sig... Den relationen och spänningen borde kunna beskrivas bättre, särskilt om man är en god stilist.

I många deckare är poliserna plågade, berörda och i viss mån besatta av sina

arbeten. Där känner Mats Antonsson igen sig:

– Man ser så mycket hemskt och tragiskt i det här jobbet, och till viss del måste man hålla det ifrån sig. Men det kan inte hjälpas att man tar med sig jobbet hem.

Publicerad i Femina